פתח האוצר

"נודה לך ה' אלוקינו... ועל תורתך שלמדתנו". בתודה ובברכה לנותן התורה ית"ש ניצבים אנו על מפתנו של אוצר נוסף, נדבך חדש במפעל האדירים ה"ה 'מפעל האוצרות' שע"י 'מכון ירושלים', '**אוצר מפרשי הברכה**' על ברכת המזון, מעין שלש ושבע ברכות.

כרכי האוצר זכו זה מכבר למקום של כבוד וגדולה בכותל המזרח של היצירה התורנית, והינם נכסי צאן ברזל של כל אוהבי התורה ושוחריה. הן כרכי 'אוצר מפרשי התורה' אשר בתוך זמן לא רב חוללו מפנה בצורתו ובסגנונו של לימוד התורה בעיון. הן האוצרות אשר הופיעו על המועדים, 'אוצר מפרשי ההגדה', 'אוצר מפרשי ההושענות', 'אוצר מפרשי חנוכה' ו'אוצר מפרשי המגילה', והן כרכי 'אוצר מפרשי התלמוד' אשר הופיעו בעשרות השנים האחרונות, והעמידו לראשונה את סוגיות הש"ס במלוא היקפן ועומקן.

❋

'ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוקיך' - בסוד ענין הברכה כתב הרמב"ם בריש הלכות ברכות (א, ד): "שהן שבח והודיה ובקשה, כדי לזכור את הבורא תמיד ולירא ממנו". אף האבודרהם קובע (סדר שחרית): "ענין הברכות כולן, הוא לקבל עול מלכות שמים עלינו". אך מלבד קבלת מלכותו יתברך הנמצאת בתוככי הברכה, הרי שעצם הברכה היא הודאה להשי"ת, כלשון הכתוב (תהלים ק, ד): "הודו לו ברכו שמו", וברש"י (ברכות לה, א): "דכיון דנהנה צריך להודות למי שבראם", ובראשונים (רבינו בחיי, אבודרהם ועוד) שמשמעות המילה 'ברוך' היא הכרזה קבל עולם שה' הוא מקור כל הברכה. ויש מהראשונים שצידד לומר שהברכה היא ע"ש כריעת הברך, מלשון הכתוב "כי לי תכרע כל ברך", היינו שחובת ההודאה וההכרה בבורא עולם שהוא מקור הברכה, מחייבת לכרוע בפניו ברך ולשעבד את לבנו לעבודתו.

"מאן דבעי לזהוי חסידא ליקיים מילי דברכות" (ב"ק ל, א). מילי דברכות הינם כהררים התלויים בשערה, כפי שכותב הפרי מגדים בפתיחתו: "דיני ברכות ארוכים ועמוקים", וכבר מצינו בגמרא (ברכות לה, א): "אסור לאדם שיהנה מן העוה"ז בלא

ברכה, וכל הנהנה מן העוה״ז בלא ברכה מעל, מאי תקנתיה, ילך אצל חכם וילמדנו ברכות כדי שלא יבוא לידי מעילה״. הלכות שבת, הלכות אישות, הלכות נזיקין... על הלכות רבות ניתן לומר כי הן הלכות קשות וסבוכות, אך רק בהלכות ברכות מצינו שחז״ל מורים לנו ללומדן אצל חכם כדי שלא לבוא לידי מעילה.

אמנם, אף לאחר שיהיו הלכות ברכות שגורות בפינו, על כל כלליהן פרטיהן ודקדוקיהן, אם לא נשכיל לדעת חקר, לרדת ולהבין את עניני וביאורי הברכה, שרשיה ענפיה ופירותיה, הרי שלא נצליח להגיע אל מטרת הברכה, אל המלכת הבורא עלינו וכריעת הברך בפניו, על ידי שנשבחו ונהללו ונכיר בכך שהוא מקור כל הברכה והטוב.

אך הנה כשם שדיני הברכות ׳ארוכים ועמוקים׳ אף ביאוריהם ועניניהם מתפרסים ומתפשטים ללא גבול וללא מידה, והינם פזורים במאות רבות של חיבורים מכל מקצועות התורה, בספרי פשט ודרוש, בביאורי התפילות, בהלכה ובאגדה, כאשר רבים מהחיבורים הינם נדירים ואינם מצויים אף בשערים המצוינים.

ב׳אוצר מפרשי הברכה׳ נבנה אוצר מופלא וייחודי על כל חלקי ברכת המזון, על ברכת מעין שלש ושבע ברכות, המיוסד ומבואר על פי מקראות ומדרשי חז״ל, עם ליקוט מקיף של ביאורים ופירושים מתוך ספרי ראשונים ואחרונים. עם אוצר זה יוכלו כולם לקיים את דברי הרמב״ם בסיום הלכות ברכות (י, כו): ״ויודה וישבח כפי כוחו, וכל המרבה להודות את ה׳ ולשבחו תמיד, הרי זה משובח״.

❋

ספר זה יוצא לאור לזכרו ולעילוי נשמתו של ידידנו הדגול והנעלה הנגיד המפואר רבי **אברהם שענבערגער** זצ״ל יו״ר הנהלת ׳מכון ירושלים׳ בארה״ב אשר הסתלק מעמנו זה עתה, אשר עליו ניתן להמליץ ״אחד היה אברהם״. יחיד היה בתורתו ובצדקותו, יחיד היה בדבקותו בה׳ ובעבודתו, יחיד היה בדקדוקו במצוות ובנועם הליכותיו, יחיד היה בטוב לבו ובצדקותיו לכלל ולפרט, יחיד היה בתורה ובגדולה אשר שולבו על שולחנו.

אבל יחיד הוא לנו ב׳מכון ירושלים׳ על פטירתו, שכן אחד ויחיד היה ר׳ אברהם באהבת התורה שפעפעה בלבו, אשר מלבד שקדנותו המופלאה בעסק התורה בכל שלב מימות חייו, למדנותו והבנתו המופלגת, הרי שאהבתו העצומה לתורה גרמה לו לקיים בגופו ובממונו את דבריו המפורסמים של האור החיים: ״אם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם״.

לפני כארבעים שנה, עת עסק אאמו״ר זצ״ל מיסד וראש המכון בתכנונו ובעריכתו של סדרת ספרי ה׳שערי תורה׳ במסגרת ׳מפעל מורשת יהדות הונגריה׳ שע״י המכון, פגש את רבי אברהם זצ״ל אודות מפעל זה. רבי אברהם אשר העריץ את תורת הגאון

המחבר עוד משחר נעוריו, באשר הושפע עליה רבות ע״י רבו המובהק הגאון רבי חיים מיכאל דב ווייסמאנדעל זצ״ל, הושיט את ידו הרחבה ופרס את חסותו הנכבדה על המפעל במסגרתו הופיעו תריסר כרכים אשר התקבלו באהבה ובחיבה בעולם התורה. מפעל זה גרר מפעלים וספרים נוספים, ואף לאחר הסתלקותו של ידידו האהוב אאמו״ר זצ״ל בשנת תשס״ז, המשיך לעמוד לימין המכון ולהרעיף עליו מחיבתו ומקרבתו.

בשנים האחרונות התייצב בכל כוחו ומאודו למען המפעל המונומנטלי של ׳אוצר מפרשי התורה׳ הנושא את שמו כ׳מהדורת שענבערגער׳, לצד ספרים נוספים של מפעלי האוצרות, ׳אוצר מפרשי ההושענות׳, ׳אוצר מפרשי חנוכה׳ ו׳אוצר מפרשי המגילה׳. ספר זה, ׳אוצר מפרשי הברכה׳ על ברכת המזון והמסתעף היה קרוב ביותר ללבו ומאוד ציפה וייחל לקראתו, באמרו: ״הוצאנו על ההושענות - מנהג ישראל, על חנוכה ופורים - מצוות דרבנן, מתי אזכה גם להוציא על ברכת המזון - שהיא מצוה דאורייתא!?״. אך למגינת כל לב לא זכינו להושיט את הספר לידיו והספר מופיע לזכרו ולעילוי נשמתו.

מנשים באוהל תבורך רעייתו הדגולה והחשובה מרת **רבקה** שתחי׳ לאוי״ט, אשר בטח בה לב בעלה, והיתה שותפה מלאה עמו בכל מפעלותיו הגדולים לתורה ולתעודה. כה יתן ה׳ וכה יוסיף ותזכה לעוד שנים רבות ונעימות, אושר ונחת מכל בני משפחתה היקרה והאהובה שיחי׳ לאוי״ט, מתוך בריאות הגוף והרחבת הדעת, עמו״ש.

יעמוד על התודה ועל הברכה ידידי היקר איש האשכולות הרה״ג ר׳ צבי יונתן מארטאן שליט״א, אשר בשנים האחרונות עמד לימינו, והיה לנו רבות לעזר ולאחיסמך.

❋

התודה והברכה לעורך הספר, חבר מערכת המכון ידידי הרה״ג ר׳ משה גרודקה שליט״א, אשר במשך שנים עסק במלאכת הקודש, ובמסירות לב יגע וטרח לילות כימים בבנינו ובשכלולו של האוצר, בלימוד וליבון נוסח ומטבע הברכות, יחד עם פירושי רבותינו הראשונים והאחרונים, איזן תיקן וחיקר את דבריהם, וסידרם וערכם בטוב טעם ודעת, עד שהשכיל להוציא מתחת ידו יצירה מהודרת ומושלמת. במיוחד אודה ואברך לאחי היקר הרה״ג ר׳ אריה שליט״א מראשי מערכת המכון, אשר ליווה וניווט את כל המלאכה מרישא ועד גמירא.

זכות התורה תעמוד לכל העוזרים והמסייעים בזה ובבא, ויהי נועם ה׳ עלינו ומעשה ידינו יכוננו, אמן.

סיון תשפ״ב **משה בוקסבוים**
מנהל המכון

מבוא הברכה

בְּרִשּׁוּת אֵל אָיוֹם וְנוֹרָא, מִשְׁגָּב לְעֹתוֹת בַּצָּרָה, אֵל נָאְזָר בִּגְבוּרָה, אַדִּיר בַּמָּרוֹם ה׳. בְּרִשּׁוּת הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, טְהוֹרָה הִיא וְגַם פְּרוּשָׁה, צִוָּה לָנוּ מוֹרָשָׁה, מִשֶּׁה עֶבֶד ה׳.

׳אַבָּרֵכָה אֶת ה׳ בְּכָל עֵת, תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי׳ - על כל הטוב אשר גמלני, ועל שזכיתי לערוך ולסדר ׳**אוצר מפרשי הברכה**׳, הכולל ביאורי ופירושי רבותינו הראשונים והאחרונים על ברכת המזון, אשר נצטווינו עליה בתורה הקדושה - ׳וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ **וּבֵרַכְתָּ** אֶת ה׳ אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ׳.

ברכת המזון - כוללת את ברכת הזימון, ברכת הזן שתיקן משה רבינו, ברכת הארץ שתיקן יהושע, ברכת ירושלים שתיקנו דוד ושלמה, - עם תיקון אנשי כנסת הגדולה שהוסיפו כפי שינוי הזמנים, ברכת הטוב והמטיב שתיקנו רבן גמליאל ובית דינו ביבנה, וכן בקשות ׳הרחמן׳ שתיקנו הגאונים, ולבסוף פסוקי ׳יראו את ה״ שנהגו בהם ישראל. - כל אלו נתפרשו ונתבארו ב׳אוצר׳ הזה, ונוספו להם הזכרות ׳רצה והחליצנו׳ ו׳יעלה ויבא׳, וברכות שתיקנו לשוכח לאמרם, [׳על הנסים׳ לא הובא כאן, ונתפרש כבר ב׳אוצר מפרשי חנוכה׳], ברכת האורח, שבע ברכות לסעודת נישואין, ׳הרחמן׳ לברית מילה, פיוטי ׳נודה לשמך׳ ו׳דוי הסר׳ שיסדו הקדמונים, וכן ביאור ל׳ברכה מעין שלש׳ הנאמרת על פירות שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל.

מן התורה נצטוינו שנברך אחר אכילתנו כל אחד כפי דעתו, ובאו הנביאים **ותיקנו לנו נוסח מתוקן הלשון וצח המליצה** (רמב״ן בהשגות לסה״מ שורש א), וטעם גדול יש לאומרם בלשונם (הל׳ ברכות לריטב״א פ״ו ה״ו), ולא ישנה בשום ענין מהנוסח, שהכל מיוסד מפי חז״ל על פי חכמתם ורוב בקיאותם בלשון הקודש ועומק שכלם בכוונת כל העניינים על נכון (לבוש סי׳ קצב ס״א). ובסוגיית הגמרא (ברכות מח ע״ב - נ ע״א) סידרו חכמינו את סדר הברכות וההזכרות הנאמרות והמעכבות בהן, ולמדונו את הנוסח המדוקדק - אשר מברכותיו של אדם ניכר, אם תלמיד חכם הוא. וצא וראה כמה יגעו וטרחו הראשונים והאחרונים להעמיד את מטבע נוסח ברכת המזון בדקדוק וצחות הלשון, וכמה קולמוסים נשתברו על כל תיבה ואות וניקוד בנוסח הברכות, ואף

בבקשות שנהגו להוסיף אחריהם דקדקו הפוסקים בכל תיבה ואות. וכבר כתב היעב"ץ בהקדמה לביאורו לברכת המזון: "מבקשי ה' יבינו, כי אין אות יתרה ולא מילה כפולה, ולא ענין שאין לו כוונה מיוחדת, ולא דבר שאין לו מקום חשוב להישען עליו, ואף אם הולך אל מקור אחד, מתפלגים ממנו נהרי דבש וחמאה לאין חקר".

ורבינו הגר"ח מוולאזין בספרו 'נפש החיים' (שער ב פרק י-יג) כתב: "המשכיל יבין מדעתו, שלא לחינם הוצרכו לתיקון תחינה קטנה ותפילה קצרה כזו, מאה ועשרים זקנים ומהם כמה נביאים, אלא שהמה השיגו ברוח קדשם והשגת נבואתם העליונה, ונהירא להו שבילין דכל סדרי בראשית ופרקי המרכבה, **לזאת יסדו ותיקנו מטבע ברכות והתפילות באלו התיבות דוקא**, מאשר ראו והשיגו איזה דרך ישכון אורה של כל תיבה פרטית מהם אשר היא נצרכת מאד לתיקון ריבוי עולמות וכוחות עליונים וסידור המרכבה... כי באמת בעומק פנימיות כוונת התפילה, אין אתנו יודע עד מה... וכל מבין יבין, דלא איתי איניש על יבשתא שיוכל לתקן תיקון נפלא ונורא כזה, לכלול ולגנוז במטבע תפילה קבועה וסדורה בנוסח אחד, התיקונים של כל העולמות עליונים ותחתונים וסדרי פרקי המרכבה, ושבכל פעם שמתפללים יוגרם תיקונים חדשים בסידור העולמות והכוחות והמשכת מוחין חדשים אחרים, שמעת שתיקנוה עד ביאת הגואל במהרה בימינו לא היה ולא יהיה שום תפילה בפרטות דומה לחברתה שקודם לה ואחריה כלל... והוא בלתי אפשר **אם לא על ידי הנבואה העליונה ורוח קדשו יתברך אשר הופיע עליהם הופעה עצומה בעת תיקון נוסח מטבע התפילה והברכות**, שם הוא יתברך שמו בפיהם אלו התיבות ספורות וגנוזות בתוכם כל התיקונים, לזאת מי הוא אשר עמד בסוד ה' על עומק כוונתו יתברך שמו, איזה דרך ישכון אורה של כל תיבה פרטית מהם".

ואם אמנם דבריו נאמרו במסוים על תפילת י"ח וברכות תפילות שחרית וערבית, אך קל וחומר הן הדברים - במטבע נוסח ברכות המזון, אשר יסדום ותיקנום משה רבינו, יהושע משרתו, דוד המלך ושלמה בנו ע"ה, אשר - **"רוח קדשו יתברך הופיע עליהם הופעה עצומה בעת תיקון נוסח מטבע הברכות"**.

❁

'אוצר מפרשי הברכה' בא בעקבות הזהרת רבותינו ז"ל, שהאריכו מאד בגודל חיוב **כוונת הלב** בברכת המזון, ובזוהר חדש (רות מו, א) דרשו: 'כִּי קָדוֹשׁ אָנִי' - מלמד שצריך כוונה בברכת המזון. וזהו ענין 'ברכת הזימון' - להכין ולהזהיר את השומעים להתעורר ולכוון לבם לברכה (מאירי ברכות מה, א, ר"א בן הרמב"ם בהמספיק לעובדי ה'), ואחד מהדברים שנאמרו בכוס ברכת המזון הוא 'עיטוף', כדי שיברך בכוונה ולא יהא לבו פונה לכאן ולכאן (ריבב"ן ברכות נא, א). וכך כתב רבי ישראל נאג'ארה בספרו 'כלי מחזיק ברכה' (נדפס בשנת שע"ח) הכולל דברי חיזוק והתעוררות לברך ברכת המזון בכוונה ובמתינות - "האיש הירא ורך הלבב, **ישים עיניו ומעייניו, לעורר הגיוניו, לתת הוד והדר לאדוניו, המכין מזוניו**, והנה פעולתו לפניו, כי ישלח ה' ברכה בכל ענייניו".

'אוצר' זה מיוסד על פירושי הראשונים בסוגיות הגמרא, פסקי הלכותיהם, ופירושם לסידור התפילה - כמו הרוקח, רבינו יהודה ב"ר יקר ואבודרהם, ועוד חיבורים - כמו פירוש המשניות לרבי אליהו מלונדריש, עץ חיים לרבי יעקב חזן מלונדריש, ברכות הנהנין לרבי יהודה בן שושן, והמספיק לעובדי ה' לרבי אברהם בן הרמב"ם.

כך גם מושתת ה'אוצר' על ביאורי האחרונים בביאוריהם לתלמודים, טור ושו"ע, פסקים ומנהגים, ובמיוחד מארבעה חיבורים אשר ביארו את ברכות המזון: **א)** פירוש רבי נתן שפירא אב"ד הוראדנא (נדפס בשנת של"ה). **ב)** פירוש רבי יחיאל המכונה מיכל מאָראַפטשיק, נדפס בשנת ש"מ ב'ברכת המזון וזמירות ופירושיהם'. **ג)** ביאור על ברכות המצוות והנהנין - 'אור חדש', לרבי חיים בוכנר תלמיד רבי שבתי סופר מפרמישלה (נדפס בשנת תל"ה). **ד)** 'מטה יהודה', לרבי לייב אופנהיים מווירמיישא (י"ל בשנת תפ"א). כמו כן העתקנו את ביאור המהר"ל מפראג בנתיבות עולם - נתיב העבודה פרק יח, אשר ייחד פרק שלם על ענין ברכת המזון, ובירר בו בהרחבה את נוסחיה וביאוריה. - כל אלו כונסו ל'אוצר' **בלשונותיהם ובמליצותיהם** - עם מעט תיקוני לשון, כי לשון חכמים מרפא וכל דבריהם כגחלי אש.

כמו כן הבאנו מפירושי סידורי התפילה: פירוש היעב"ץ בסידור עמודי שמים, דובר שלום, אוצר התפילות, עבודת ישראל ועוד, ועד - סידור תפלה למשה למרן רבי חיים קניבסקי זצ"ל. עוד הובא מספרים יקרים ונכבדים, כמו 'באר מים חיים' (שנת ש"ו) לרבי חיים עובדיה מחכמי שאלוניקי, 'וזאת ליהודה' (תקל"ו) לרבי יהודה עייאש אב"ד אלג'יר, 'פת לחם' (תקנ"ד) לרבי אלישע חאביליו, ועוד.

כמו כן הבאנו מביאורי ברכת המזון שנדפסו בהגדות של פסח, ונציין חלקם: **מטה אהרן** (נדפס בשנת תל"ח) לרבי אהרן תאומים. **כתונת פסים** (שנת תנ"א) לרבי יוסף ב"ר משה. **נפתלי שבע רצון** (תס"ו) לרבי נפתלי הירץ גינזבורג. **זרע יהודה** (תפ"א) לרבי יהודה לייב אב"ד מגנצא. **אגדת מרדכי** (תקכ"ד) לרבי מרדכי הנא אב"ד המבורג. **שמחת הרגל** (תקמ"ב) לחיד"א. **מדרש הגדה** לרבי צמח כהן (נלב"ע בשנת תקס"ח). **פה ישרים** (תקצ"ח) לרבי חביב טולידאנו. **ערבי פסחים - קרבן חגיגה** לרבי שאול הכהן אב"ד ג'רבא (נלב"ע בשנת תר"ח). **פי המדבר** (תרי"ד) לרבי יוסף גיג' מ"מ תוניס. **אור ישרים** (תרי"ז) לרבי יחיאל העליר בעמח"ס שו"ת עמודי אור. **עת לדבר** (תר"כ) לרבי שמשון אבוקארא. **פרסומי ניסא** (תר"כ) לרבי יעקב רקח. **ישמח משה** (תרכ"ג) לרבי משה ג'יג. **גאולת ה'** (תרכ"ה) לרבי אליהו לביא. **חיים לראש** (תרי"ב), **זכירה לחיים** (תרמ"ה), לרבי חיים פאלאג'י. **חכם לב** (תרמ"ז) לרבי כמוס חדאד. **מחנה לוי** (תרנ"ו) לרבי נחמיה הלוי רוזנפלד. **נגיד ונפיק** (תרס"ד) לרבי בנימין גיטעלסאהן. **מחזה אברהם** (תרס"ה) לרבי אברהם אבוש פילד אב"ד ליסא. **תבלין למצוה** (תע"ר) לרבי אברהם אהרן הלוי פראג. **צוף אמרים** (תרפ"ד) לרבי משה חיים קליינמן. **שם ישראל** (תרח"צ) לרבי משה ישראל פרידמן אב"ד דראגמירעשט, ועוד רבים.

גם ציינו את חילופי הגרסאות ושינויי נוסחאות הברכות שבספרי הגאונים, הראשונים והאחרונים, ובדרך כלל ציינו גם את השינויים שבנוסח בני ספרד ותימן, אך לא התיימרנו להציג את כל הגרסאות ונוסחאות הסידורים וה"ברכונים", כי מטרת החיבור היא לערוך את הביאורים והפירושים, ולמותר לציין שלא באנו לקבוע נוסח או לשנות ח"ו ממנהג אבות.

❁

יסוד מצות ברכת המזון - היא אמונת אומן **בהשגחת ה' על כל ברואי העולם**, הזן ומפרנס מקרני ראמים ועד ביצי כינים, הנותן לחם ומזון לכל בשר בכל עת ובכל שעה. ואבינו אברהם פירסם אמונה זו בכל העולם, והודיע לכל עובר ושב שאכלו ושתו באוהלו: "לא משלי אכלתם, אלא משל אלהי עולם אכלתם, הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם, ואמרו: 'ברוך אל עולם שאכלנו משלו'". וכך תיקן משה לישראל בשעה שירד להם מן במדבר, לברך - 'הַזָּן אֶת הָעוֹלָם **כֻּלּוֹ**... הוּא נוֹתֵן לֶחֶם **לְכָל** בָּשָׂר... כִּי הוּא אֵל זָן וּמְפַרְנֵס **לַכֹּל**, וּמֵטִיב **לַכֹּל**, וּמֵכִין מָזוֹן **לְכָל** בְּרִיּוֹתָיו', ולחתום: 'הַזָּן אֶת **הַכֹּל**'.

אמנם עיקר מצות ברכת המזון שנצטוו בה ישראל, הוא לברך ולהודות 'על הארץ ועל המזון' - ארץ דמפקא מזון, כלומר, על הנהגת ה' את עמו ישראל בהנהגה פרטית ונפלאה, בתת להם את הארץ הטובה, ארץ זבת חלב ודבש, אשר עיני ה' דורש אותה תמיד, וכדכתיב: 'וּבֵרַכְתָּ אֶת **ה' אֱלֹהֶיךָ** עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר **נָתַן** לָךְ'. וכך דרשו: 'וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי, **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם**' - זו ברכה (ברכות נג, ב). ובזוהר (רע"מ ח"ג רעד, א) אמרו: בפרשת המן נמצא רמז לברכת המזון, שנאמר: 'וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ לָחֶם וִידַעְתֶּם **כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם**'. - הרי מבואר ששורש מצות ברכת המזון היא לידע ולהודיע שה' הוא אלוהי ישראל המנהיגם ומשגיחם בהשגחה פרטית ומופלאה, וזן ומפרנס אותם מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה.

ואילו שאר כל בני העולם ניזונים ומתפרנסים מתמצית מזון ישראל, ובזכות הארץ הקדושה נמצא מזון וכלכלה בכל העולם, וממנה מתפשטת הברכה לכל העולם כולו (ראה תענית י, א, זוהר ח"א פד, ב; ח"ב קנב, ב; קנז, ב וזו"ח רות מז, ב). ויתכן, שהנהגה זו התחילה בכניסת ישראל לארץ הקדושה, כי עד עתה ניזונו כל בני העולם בלא אמצעי, אלא בחסדו יתברך אל כל בריותיו אשר ברא, אך מאז שנבחרו ישראל לעם וניתנה להם הארץ הטובה, עיקר המזון ניתן בארץ ישראל לעם ישראל, וכל שאר ארצות ואומות העולם ניזונים ומתפרנסים מן התמצית. ויתכן עוד, שבאמת הנהגה זו נתחדשה כבר בירידת המן במדבר, שמעתה ניזונו ישראל בתורת 'כלל ישראל' ולא כיחידים, וכבנים הסמוכים על שלחן אביהם האוכלים משולחן גבוה, ומאז שאר כל העולם ניזונו ונתפרנסו מתמצית מזונם של ישראל. ומטעם זה, אף שאכילת המן עצמה היתה לישראל בלבד, ואומות העולם לא ניזונו מלחמם של מלאכי השרת, באותה שעה תיקן משה את ברכת הזן - 'הַזָּן אֶת הָעוֹלָם **כֻּלּוֹ**... הַזָּן אֶת **הַכֹּל**', כי מאז נתחדשה

הנהגה זו שכל מזון העולם בא דרך ישראל מיד ה׳ הפתוחה והקדושה, וכל העולם ניזונים מן התמצית והשארית של מזון ישראל. ולכך אף שעדיין לא ברכו ׳על הארץ ועל המזון׳ - ארץ המוציאה מזון, כי לא נכנסו בפועל אל הארץ הטובה, אך מאותה שעה שירד המן לישראל תיקן להם משה ברכה חדשה על המזון של כל העולם, כי אז נבחרו ישראל להיות מקור הברכה והשפע לכל העולם, ואז גם הכירו וידעו כי - ׳בְּטוּבוֹ הַגָּדוֹל תָּמִיד לֹא חָסַר **לָנוּ**, וְאַל יֶחְסַר **לָנוּ** מָזוֹן לְעוֹלָם וָעֶד, **בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל**׳.

❁

הנני נותן הודאה תחילה וסוף - על תורתך שלימדתנו ועל חיים חן וחסד שחוננתנו, וצועק לעתיד לבא, שנזכה אנחנו וצאצאינו לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה, ולא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו עד עולם, ובמהרה תתקיים לעיני כל חי הבקשה הנרגשת הנאמרת לאחר ברכת המזון - ׳הָרַחֲמָן הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים, וְיִתְפָּאַר בָּנוּ לָעַד וּלְנֵצַח נְצָחִים, וְיִתְהַדַּר בָּנוּ לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים׳.

חודש סיון תשפ״ב

משה גרודקה

דברי פתיחה ונטפי דמע

עומדים אנו בתוך י"ב חודש אחר הסתלקות אבינו-חמינו-רועינו, עטרת תפארת משפחתנו, איש האשכולות ורב הפעלים לתורה ולתעודה, נוח לשמים ונוח לבריות, טובייגא דחכימי, שעשה גדולות ונצורות בהפצת וחיזוק התורה ואיהו גופיה צורבא מרבנן, כש"ת מוה"ר רבי **אברהם** ב"ר חזקיהו **שענבערגער** זלה"ה הכ"מ, וניצבים אנו בגילה וברעדה בשער ספר "**אוצר ברכת המזון**" פרי-הילולים ומעשי-ידיהם-להתפאר של חכמי ורבני "**מכון ירושלים**" הנודעים באוצרותיהם היקרים מפז ומפנינים.

אבינו ז"ל היה פטרון נכבד וידיד גדול ל"**מכון ירושלים**". בטוב לבבו ובאהבת התורה שבערה בו כאש להבה - פיזר נתן אלפי זהב וכסף להדפיס ולהיות פטרון נלהב ומסור עבור הוצאת ספרי אוצרות מבית "מכון ירושלים" ביוזמת ידיד-נפשו איש-הספר רב הפעלים הגאון רבי **יוסף אשר בוקסבוים** זצ"ל ראש ומייסד "מכון ירושלים".

ואם בכל מקצועות התורה השתוקק אבינו ז"ל לזכות את הרבים, על אחת כמה וכמה בענייני **מצוות עשה של ברכת המזון** היתה זאת תאוות נפשו וכל חיותו, ורצה בדבריהם הנאמרים באמת, שיצאו לאור עולם, לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל. והגם שלדאבוננו לא זכה לראות את הספר עולה בשמש הדפוס ומאיר בהאי עלמא, ברם אין לנו ספק כי אבינו ז"ל לומד אותה כעת במתיבתא דרקיעא בצל החכמה, ונהנה מזיו השכינה ואור התורה, כמובא בדברי חכמינו ז"ל כי המחזיק תורה זוכה להשיג בעולם הבא את כל התורה כולה (ילקוט ראובני, בניהו סוף מס' עוקצין, ועוד רבים).

וקיים זה מה שכתוב בזה כי ברכת המזון היתה חלק בלתי נפרד מהנהגתו ביראת שמים של אבינו ז"ל, וכנודע ששולחנו של אדם מעיד עליו, וכך היה אבינו יושב בשולחנו באימה ובשמחה, ובפרט בשבתות ובימים טובים, וראה בכך דרך נפלאה לעבודת השם.

וחרוטים בלבבנו הדברים שנשא במקהלות-עם בהיכל כולל "עדת יראים וויען" במסיבת סיום ובחינה על כל הלכות טריפות, ביום ח' תשרי "י"ג מידות" שנת תש"פ (בו חל יום היארצייט של אביו ר' חזקיה זצ"ל), וביאר במתיקות רבה כדרכו בקודש, כי הדרך לבוא לאהבת ה', היא ע"י התבוננות בכל יום ויום על נפלאותיו וטובותיו של הקב"ה שעושה עמנו בכל עת, וכאשר האדם שם על לבו כי הקב"ה טוב ומטיב ורוצה לזכות אותנו, ורואה את הטוב הגדול הזה, מיד נכנסת בלבו אהבת ה', לאהוב את המיטיב לנו.

והביא שם, כי הדרך לקיים זאת הלכה למעשה זה בברכת המזון, כאשר האדם אוכל

לשובע נפשו ומברך לקיים מצוות עשה של ברכת המזון, בו נאמר "וברכת את ה' אלוקיך", והוא לשון פלא שהוא המקום היחיד שהאדם כביכול מברך את ה', אלא כי ברכת המזון באה לעורר בקרבנו מידת הכרת הטובה, שהאדם ירגיל עצמו לברך את מי שמטיב לו, ולכן צווה ה' על מצווה זו, כי ע"י שהאדם כביכול מודה ומברך את ה' בכל פעם שהוא אוכל ויושב בסעודתו, יבוא לידי מידות טובות ודרך ארץ רבה, שהיא המפתח לעבודת ה' ולהשגות התורה, וכל זה דווקא בענייני אכילה וסעודה, שהרי טבע הקב"ה טבע העולם כי האדם בלי מזון לא יכול לחיות כלל והוא צריך לאכול ולשבוע דבר יום ביומו, וע"י ברכת המזון יכונן בקרבו מידות טובות של הכרת הטוב גם לאחרים. אלו תוכן דבריו של אבינו-חמינו ז"ל, ודבריו חיים וקיימים.

מי יתן ובזכות קיום מצווה רבה זו, שעליה נאמר (ילקוט תהלים תרסז) כי כל המברך ברכת המזון כתיקונו, כאילו קיים כל התורה, ולכן מה נאה לעסוק ולבאר בה כל חמירא, שכן המברך בכוונה ניצל מכל רע, כדכתב הרוקח (סי' שלז, הביאו הב"ח סי' קפה) כי בברכת המזון ישנן לכל האותיות חוץ מאות ף להודיענו שאין מלאך אף שצף קצף אנף שולט בסעודה במקום שמברכין ברכת המזון בכוונה. ומידה טובה מרובה כמו שכתב החינוך (מצוה ת"ל) שקיבל מרבותיו כי הזהיר בברכת המזון **מזונותיו מצוין לו בכבוד כל ימיו.**

כן יעזרנו השי"ת על דבר כבוד שמו, ותהא נשמתו של מוה"ר אברהם ב"ר חזקיהו ז"ל צרורה בצרור החיים בגן עדן, ובקרוב נזכה לתחיית המתים, יקיצו וירננו שוכני עפר בעגלא ובזמן קריב ונאמר אמן.

הכותבים וחותמים לכבוד אבינו הגדול זלה"ה הכ"מ

חתנו כבנו **אהרן טעסלעער** ומשפ' חתנו כבנו **יששכר דוב רייכמאן** ומשפ'

חתנו כבנו **יוסף יצחק הכהן שניידער** ומשפ' חתנו כבנו **רפאל שמואל ווייס** ומשפ'